

KERTINĖ PARAŠTĖ

Kultūros istorijos lapai — tik po ideologine danga?

Sėdint 1987 m. birželio ir liepos numeruose yra spausdinamos Julijos Tverskaitės-Maceinienės dienoraščių ištraukos, pavadintos „Plebejai iš Grossltauen“¹. Kol kas pasirodė tik du segmentai. Redakcija nesako, kaip ilgai dienoraštis bus spausdinamas. Paminima, kad išleistas intymesnis ir grynai šeima liečiantis dienoraščio vietos. Skaitytojai dienoraštis pateikiamas kaip laiko dokumentas. Nepaaiškinama, kaip jis atsirado valstybės archyvuose. Taip pat nerašoma, ar artimųjų atsisakoma (autorė mirė 1971 m.) dėl rankraščio spausdinimo.

Dienoraštis prasideda 1941 metų sausio 19 d. Berlyne. Čia matome pabėgėlių gyvenimą jaunos motinos akimis. Naktiniai bombardavimai, paliktųjų Lietuvoje artimųjų ateities nežinotumas, laukimas karo, kuris gal Lietuvai išgelbėtų. Gausu redakcinių pastabų: dienoraštį minimi asmenys nušviečiami kaip „klerikalų veikėjai“, „hitlerininkų bendrininkas“, „buržuazinių nacionalistų ginkluotos gajos vadeiva“ ir t.t.

Štai kaip apibūdinamas „I laisvė“: „Propagavo fašistinę ideologiją, sklėdė neapykantą tarybinėms tautoms, ragino bendradarbiauti su hitleriniais okupantais.“ Tekste išleidimai zenklinami daugtaškiais (ir jų gana gausu). Vyksta dideli šuoliai tarp datų — neaišku, ar tai reiškia, kad Maceinienė tuo laikotarpiu dienoraštį nieko nerašė, ar tik redaktorius iškirpo.

Šios (kad ir sužalotos) dienoraščių nuotraukos yra labai idomos. Jos svarbios ir būsimiems Antano Maceinos biografams, nes kai kas pasako apie jo rūpesčius, apie jo darbo įpročius ir metodiką. Štai 1941 m. rugpjūčio 28 d. rašoma: „Antanas nebegali nei skaityti, nei rašyti. Jis vėl ieško paguodos dailiojoje kūryboje, kaip ir visuomet, kai nerimas graužia. Ir rašo jis pusiau mistiškai, psalmes žemei, moteriai, Dievui, — ir maistas jame kyla prieš visą, ir vėl jis linksta pavargusia širdim prie Dievo kojų...“ Tokia pastaba gal bus labai svarbi Antano Jasmanto kūrybos tyrinėtoji. Šiaip iš ištraukų gauname labai simpatinę Maceinų šeimos vaizdą (ir Berlyne gyvenančių pabėgėlių aplamai), nes jie tikrai gyvena rūpesčių

ne tiek savo, kiek Lietuvoje pasilikusių ateitimi. Jie laukia karo ne dėl to, kad jame būtų žudomi „tarybiniai aktyvistai“ (kaip užsklandoje begėdiškai rašo redaktorius), bet dėl to, kad karas baigtų tą košmarą, kuriame Lietuva dabar gyvena.

Čia ir yra vargas: lygiai taip, kaip skaitytoji idomu ir miela sužinoti apie lietuvių istoriją svarbių žmonių gyvenimą, jų mintis ir planus tautai kritišku laikotarpiu, lygiai taip pat yra skaudu ir liūdna, kad šie svarbūs dokumentai palydimi ne tik nepaustabūnais įvadais ir užsklandomis, bet taip pat lygiai įžūliomis anotacijomis ir prasmę nuslepiančiais išleidimais (pavyzdžiui, reiškia baimė dėl areštų Lietuvoje, bet nėra jokios užuominos apie tremimus į Sibirą). Nejauku matyti, kaip klastojama istorija: „Tomis siaubingomis dienomis LAF vyriausybė, naikindama socialistinius iškovejimus, atkurdamą buržuazinį valstybės aparatą, isteigė ginkluotus būrius, kurie naikino tarybinę aktyvą, tarybinius kariuos terorizavo darbo žmones, priitarusius tarybinei santvarkai. LAF vyriausybės organai organizavo masines žudynes.“

Nežiūrint kaip idomus ir vertingas šis Julijos Maceinienės dienoraštis, šitoks jo dabartinis paskelbimas *Sėdint*je rikiuojasi į kultūrinės šventvagystės kategoriją. Čia paimamas asmenišką žmogaus išsakykamas ir tada ideologiniams tikslams juo piktnaudžiaujama. Tekstas išvelkamas į tokius melagingus ideologinius rėmus, kad dabartinei kartai jis ateina sužalotas, kai tuo tarpu čia yra autentiška to laikotarpio rašytinė išraiška, kurios išliekančia verte sudaro tiek jos faktinė, tiek jos emocinė tiesa.

Sakykime, kad visa šita ideologinė danga tebuvo kaina, ten privaloma mokėti (kaip ir panašiais atvejais už publikuojamą medžiagą už patį šiuo dienoraščių paskelbimą. Kadangi tuo tegalime džiaugtis, kitą tenka nuryti, kaip esame jau įpratę čia save raminti. Bet ir tada vis vien lieka pora klausimų. Pirmas, ar ta ideologinė danga turėjo būti priitaikyta šitam dokumentui tokiu neatlyžtam nuožmumu? Ir žvelgiant į ateitį, ar galima

(Nukelta į 2 psl.)

Blogio problema Maceinos „Jobo dramoje“

KESTUTIS SKRUPSKELIS

Netikra religiška yra ir ta epocha, kurios metu žmogus bažnyčioje sėdi, užsidėjęs koją ant kojos, tarsi savo bičiulio salone (p. 200).

nes

Dievo baimė yra sudedamasis religijos pradas, kurio krikščionybė neišnaikino, bet tik ji apvalė nuo žemiškųjų prierašų. Ji parodė, kad religinė baimė yra ne fizinio gaivalo nusigandimas dėl ju kūrinių grėsmės, bet pačios egzistencijos suvirpėjimas, stipresnio buvimo akivaizdoje (p. 201).

Cituojau Antano Maceinos **Jobo dramą** — tai vienas iš jo ankstyvesniųjų veikalų, išleistas 1950 metais — kurio tikslas, autoriaus žodžiais, yra „duoti teistinio egzistencializmo apmatų“ (p. 5). Maceina pabrėžia skirtumą tarp baimės, kaip atsiliepimo į tam tikro daikto sukeltą pavojų, ir siaubo, žodžiais neišsakomo, kuris kartais mus nustelbia, lyg be jokios priežasties, be jokio reikalo. O siaubą Maceina laiko religijos versme, nes tai kaip tik ir yra tas „egzistencijos suvirpėjimas, stipresnio buvimo akivaizdoje“. Tokia stipresnė būtybė mus nusiaubia ne savo grasinančiais veiksmais, ne pikta valia, bet pačiu savo buvimu. Apaštalai, įvairiomis progom, Maceina pabrėžia, buvo siaubo apimti. Susitikimą su stipresne būtimi vaizduoja kad ir šis anglų literatūros žinomas vaizdelis: pragaros buvimas yra toks silpnas, toks šmėkliškasis, kad visi jo begaliniai plotai išsitenka mažiausiam tikrovės paviršiaus plyšelyje. O prie dangaus besitartinčiam žmogui, menkiausia žolė, lyg koks peilis, pjausto kojas, nes dangiška žolė yra stipresnė, tikresnė už žemišką būtybę.

Svarbu čia prisiminti, kad Maceina, pripažindamas tomistinių Dievo buvimo įrodymų tikrumą, tvirtina, kad religinėje plotmėje tokie įrodymai yra visai neveiksmingi. Tvirtinimus, kad Dievas yra, kad Jis sukūrė pasaulį, Maceina skiria prie paj, rastų mokslinių tiesų, kurios pasilieka žmogaus būties paviršiuje, neperskverbia jo gelmiu, jo nesukrečia ir todėl nepažadina tikėjimo, kuris vienintelis gali pagrįsti mūsų santykius su transcendencija. „Mūsų religija nėra atremta į išfilosofuotą Dievą“ (p. 184). Religijai reikia, kad žmogus su Dievu susitiktų ir tai tegali atsitikti žmogaus patirtyje. Todėl Maceina, palikdamas nuošaliai argumentus bei analizę, tyrinėja konkrečią patirtį, patirtyje ieško

¹Paskaita, skaityta Antano Maceinos akademijoje šiu metų rugsėjo 20 dieną Chicagoje.

damas tų prosvaitių, kuriomis žmogui kalba transcendencija. **Jobo dramoje** Maceina tokiu prosvaitių ieško kančioje bei baimėje:

Todėl **Jobas** ir pasisiūlė autoriui kaip pavyzdys žmogiškojo buvimo sklaidai kančios situacijoje, nes kančia yra suasta su visu mūsų buvimu. Ji yra mūsų palydas visą žemiškąjį mūsų gyvenimą. Pats mūsų buvimas vyksta kančioje. Todėl kančioje, tarsi kokiame veidrodyje, galbūt aiškiausiai ir atspindi mūsų buvimo savybės. **Jobo drama** yra viso žmogiškojo buvimo drama. Mes kiekvienas esame didesnis ar mažesnis **Jobas** (p. 9).

Ir dar viena citata:

Susimąstęs kančios akivaizdoje, **Jobas** klausia, kokią prasmę turi jo nelaimės, jo skausmas, apskritai visas žmogiškasis jo gyvenimas, atsidūres ties nebūties bedugne ir grasamos mirties. Visos jo kalbos sukasi aplinkui šią vieną pagrindinę mintį. Tačiau būdinga yra tai, kad **Jobas** niekur savo kalbose neduoda atsakymo į savo klausimą. Jis visą laiką tik klausia (p. 72).

Šitoje citatų pynėje išryškėja vedamoji **Jobo** dramos mintis: žmogus, paskendęs kasdienybėje, nemato, kiek iš tikro jo buvimas yra trapias, nuo kito priklausantis. Kančia bei baimė, kasdienybės ramumą sugriaudama, žmogų verčia žmogaus priklausomumą konkrečiai patirti ir tuo ji stumia žiūrėti į anapus, į transcendenciją savo buvimo versme. O religija ir yra toks konkrečiai išgyventas susidūrimas su savo buvimo pagrindu. Maceina tvirtina, kad

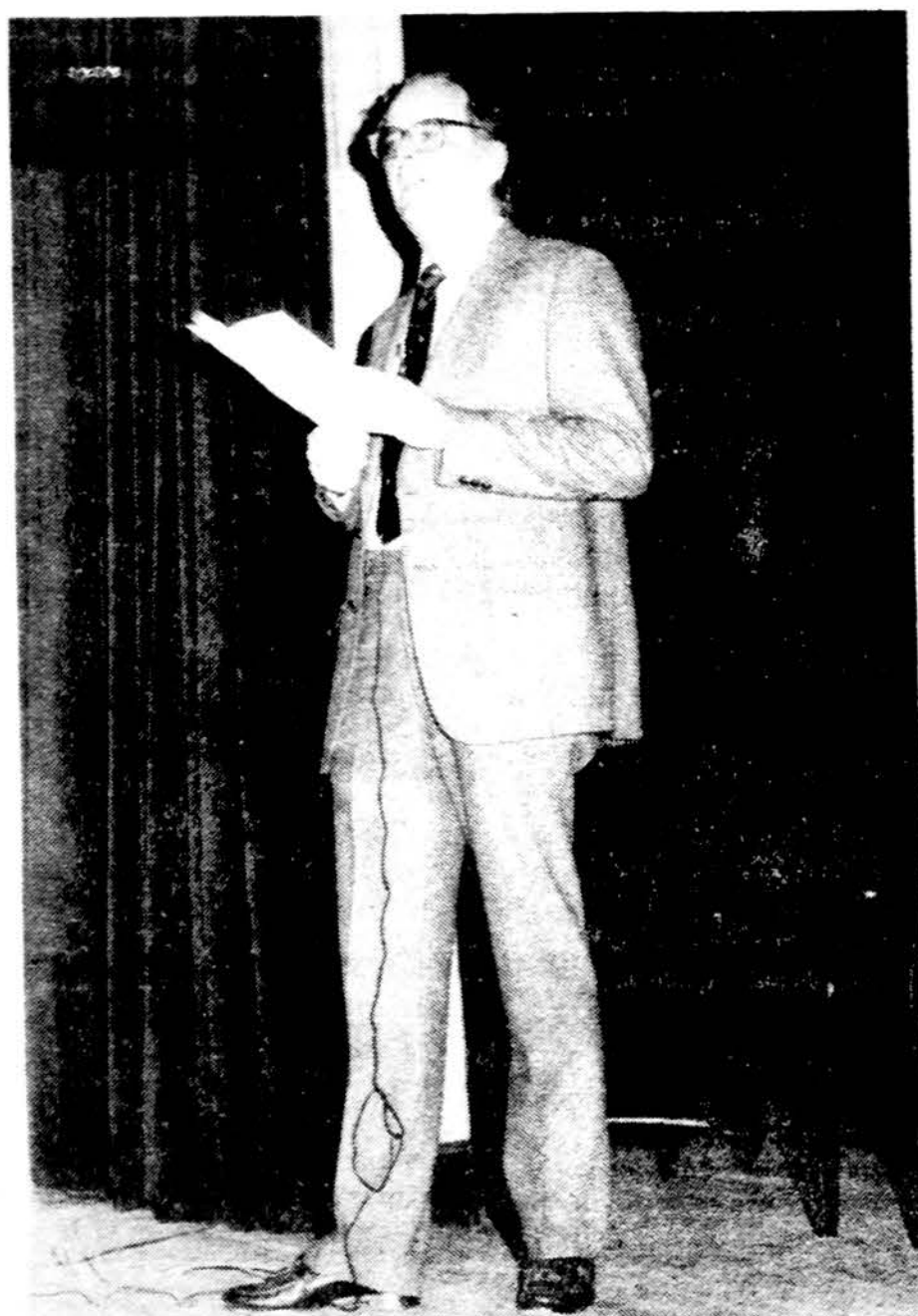
Atkritimas į paprastą kasdieninį buvimą yra anoji didžioji apostazija, kurios grėsmę mums piešia Apokalipsė ir kuri ištinka ne tik ištisus luomos, bet net ištisus tautos ir ištisus kontinentus (p. 187).

Ir toliau,

Egzistencija, ne banalus kasdieninis buvimas, yra toji plotmė, kurioje žmogus susitinka su Dievu (p. 187).

Kasdienybėje žmogus tik rūpinasi valgiu ir miegu: egzistencijoje — lyg aukštesnėje žmogaus buvimo plotmėje — jis mato savo priklausomumą, ieško savo transcendencinės versmės, apsisprendžia ir veikia. Bent **Jobo dramoje**, į Dievą Maceina nemato kito kelio. Tik mus ligi pamatų sukrečianti kančia, baimė gali sugriauti kasdienybės ramumą ir žmogų pakelti į egzistencijos plotmę. Ir todėl be kančios negalėtų būti ir religijos.

Maceinos tezė nėra ta banali, marksistų dažnai kartojama tezė, kad religija atsirado, kada gamtos moksluose neišsilaivę žmonės pradėjo ieškoti priemonių apsisaugoti nuo žalingų gamtos jėgų. Maceinos tezė panaši, bet ir labai skirtinga... Žinoma, Perkūnui dievaičiui prakalbėjus, vieni melsis ir prašys, kad žaibai į juos nepataikytų. Tokia malda, tai savotiškas burtininkavimas, o ne religija. Kiti audros metu taip pat melsis, tačiau jų malda bus jų bu-

Dr. Kestutis Skrupskelis, University of South Carolina filosofijos profesorius, skaito paskaitą Antano Maceinos akademijoje šiu metų rugsėjo 20 dieną Jaunimo centre, Chicagoje.

Nuotrauka Jono Kuprio

vimo netikrumo išpažinimas. Ir, pagal Maceiną, tokia malda jau sieks religijos plotmę.

Taigi: pagrindinė **Jobo** dramų tezė — be kančios negali būti ir religijos.

O kaip mes šiais laikais atsiliepiame į kančią ir baimę? Ogi labai paprastai: nueiname pas daktarą ir paprašome piliulės. Baimės jausmas yra išuglys viena iš pagrindinių šių dienų pramoninių: visa Amerika knibžda įvairiausio plauko terapeutais, o į terapeutų eiles jungiasi vis daugiau ir daugiau kunigų. Lietuviškai šios įvykius neseniai svastė kunigas Antanas Paškus, **Asmuo ir laisvė**, p. 129:

Atrodo, kad vadinamuoju terapiniu mentalitetu persunkta Vakarų kultūra užkrėtė visų pirmą dvasiškąją galvą. Iš juo ligos bacilos buvo perneštos, kartais ir prieartai, į pasauliečių eiles. Tokiu būdu psichologinio mentalite-

to įtaka palietė visus krikščionybės pavidalus: teologiją, liturgiją, katechetiką, dvasiškąją ir vienų lių gyvenimo stilių ir aplamai visą krikščionišką moralę.

Terapinės krikščionybės čia net nemėginsiu vertinti. Kiekvieną atvejį tokia krikščionybė stovi kaip maceiniskos krikščionybės visiškai priešingybė. Maceinos žodžiais kalbant, terapinė krikščionybė, siekdama, kad žmogus nepajustų kančios bei baimės, verčia žmogų pasilikti kasdieniniame buvime, neleidžia jam pakilti į egzistencijos plotmę, tuo uždarydama vienintelį kelią į transcendenciją.

Jobo drama yra ankstesnis veikalas ir šio fakto negalime užmiršti. Vėliau savo pažiūrą Maceina siek tiek sušvelnino. Pavyzdžiui, veikalė **Filosofijos kilmė ir prasmė** (1978) Maceina tvirtina, kad kasdienybė pralau-

žia ne vien tik kančia, bet ir nuostaba bei abejonė. Tačiau jis pabrėžia: nuostaba — be kančios — paremtas mąstymas dažnai esti lėkstantis optimistiskasis.

Visa tai rodo, kad nuostaba (galima mąstytoją sugauti tik vieną būtybės pusę, aną... auksu atasta dienos skara. Bet ji pastoja mąstymui kelią į tamsiąją tos pačios būtybės pusę, i aną... nakties bedugnę, kuri mus baugina ir sukrečia... Nuostabos vedamas filosofas užtat ir nėra mąstytojas apskritai. Tai greičiau tik tam tikros skirtinos būklės apmąstytojas, būtent: būklės be blogio (p. 74).

Ir abejonė tegali paliesti tik patį buvimo paviršių. Tokiu būdu toks **Jobo** dramų tezės sušvelninimas yra labai menkas. Ir **Filosofijos kilmė ir prasmė** veikalė Maceina pasilieka prie nuomonės, kad giliausią mąstymą išsiskiria tik kančia:

Užtat kančia nėra mums tik iš paviršiaus primestas dalykas, tarsi būtume užsigavę koją į kelio akmenį. Kančia yra mūsų pačių kaip maišaties savimone, todėl perskverbia visą mūsų būtybę su visomis jos galimomis: mes kenčiame visą savimi; nėra nieko mumyse, kas būtų kančiai atsparu. Ir tik tai pergyvendami, pradame klausyti ir filosofuoti (p. 108).

Tiesa, Maceinos terminologijoje, kančia yra blogio patyrimas: „Blogis ir kančia remiasi vienas kitu. Blogis yra objektyvinė kančios pusė, o kančia yra subjektyvinis blogio patyrimas“ (p. 108). Ir tokiais aplinkiniais keliais prieiname prie temos: blogio problema Maceinos **Jobo dramoje**.

Ką Maceina sako apie šį blogio siautėjimą, kuris, kasdienybę griaudamas, veda mus prie transcendencijos? **Jobo dramoje** jis nurodo tris pagrindines savybes: blogio siautėjimas turi būti intensyvus, nepelnytas, ir nesuprantamas. Trumpai sustosiu prie kiekvienos iš šių savybių.

Blogio siautėjimas turi būti intensyvus ir iš mūsų išsiskirti skundą. Paprastas skausmas, nusivylimas, nerimas, visa tai nesudaro to blogio siautėjimo, kurį Maceina turi omenyje. Tokias kančias galime pakelti, iš tiesų jas savom jėgom nugalėti. Nors Maceina to ir nesako, atrodo aišku, kad nugalėtas skausmas tiktai didintų žmogaus pasitikė-

(Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

- Apie Julijos Tverskaitės-Maceinienės dienoraščius • Blogio problema Maceinos „Jobo dramoje“ • Nuomonės ir pastabos • Vakaras su Judita Vaičiūnaite ir Vytautu Kubiliu Chicagoje • Pokalbis su Antro kaimo prievaizda • Jono Gintario eilėraščiai • Fotografas rudenį • Lituanistikos instituto suvažiavimo programa • „Freedom to Read“ žymuo Tomui Venclovai

Antano Maceinos akademijos muzikinė programa atlieka pianistas Manigirdas Motekaitis ir fleitiste Asta Šepetytė. Nuotrauka Jono Kuprio

Blogio problema „Jobo dramoje“

(Atkelta iš 1 psl.)

jimą savom jėgom. Tokiu dėsniu remiasi sporto treniruotės, ivairios karinės pratybos. Kai kurios primityvios gentys reikalauja, kad brestantys jaunuoliai patirtų daug pavojų, daug skausmo. Maceinaška kancija, priešingai, turi naikinti mūsų pasitikėjimą savom jėgom. Ji turi griauti, naikinti, tiek žmogaus turtus, tiek jo kūną, nes visa tai mus riša prie kasdienybės. Todėl Jobo istorija ir yra Maceinai tokia paranki: Jobas prarado visus savo turtus, o jo kūną apėmė ligos ir votys. Jobas suprato, kad savo jėgom taip žiauriai siaučiančio blogio nugalėti jis jau nebegali. Maceinos terminais, Jobo nelaimės sukrėtė pačius jo buvimo pamatus. Ir todėl Jobas pradėjo skustis, nes „skundas atsiranda tik kraštinėje situacijoje, tik tada, kai žmogus atsideria prie ribos. Čia jis atsistoja priešais nebūtį, paregi savo negalia nebūtį, pergalėti ir todėl pradeda skustis“ (p. 105). O Jobo skundas, galima pridėti, čia išskyla, kaip priešingybė kareivio ar sportininko pasididžiavimams.

Antru atveju, ryškus faktas, kad Jobas kentėjo be jokios kaltės, ji istikusios nelaimės nebuvo jo paties nupešnytos. Jobo kancija nebuvo bausmė. Jobo draugai jį ištikino, kad pirmą žmogus nusideda ir tik paskui kancija; kad nėra ne vieno, kuris prieš Dievą yra teisus. Jobas visus tokius aiškinimus atmeta, nes jo sąžinė jokio nusikaltimo neranda. Maceina tvirtina, kad Jobo draugu aiškinimai „yra atsiradę iš viršaus, pakūždėti šmekliškos kasdienybės ar abstraktybės“ (p. 67). Draugu žodžiai tėra tik loginiai kūriniai, „asmeninio likimo jie neišsprendžia, nes ne

šio likimo jie yra pažadinti“. Aišku, draugu žodžiai yra bendrybės — jie tinka kiekvienam. Jobo draugai lygiai tais pačiais žodžiais guostų kiekvieną: kiekvienas kancija, nes kiekvienas nusideda. Prieš tokią bendrybę Jobas iškelia savo asmeninį buvimą: jo paties sąžinė nerado jokios kaltės.

Trečiu atveju, reikia kreipti dėmesį į faktą, kad Jobas savo padėties nesupranta. Nežinodamas, kodėl jis kancija, jis nemato savo kancijoje jokios prasmės. Pagal Maceiną,

Jeigu žmogus žino, kodėl jis kancija, šitas žinojimas pripildo jo dvasią kartais net dideliu džiaugsmu. Kankinių istorijoje nėra skundo. Kankiniai eidavo į areną ne skūsdamiesi, bet dažnai giedodami, o visados meldamiesi ir pradžiugę, kad savo kraują turi progos paliudyti tiesą. Jie žinojo, kodėl jie kancija ir kokios prasmės yra šita jų kancija (p. 105).

Maceina pabrėžia, kad Jobas tikiai klausia, ir kad jam žodinio atsakymo nėra ir negali būti. Įdomi čia Maceinos argumentacija: pagal tradicinį blogio apibrėžimą, blogis yra tam tikras trūkumas, nebuvimas to, kas turėtų būti. Bet žodžiais išsakyti galima tik tai kas yra; nebuvimą galime išgyventi, bet negalime jo apibūdinti. Ir todėl blogio prasmės iš tikro negalima nusakyti; toks kalbėjimas būtų blogio su-daiktinimas, jo pavertimas būtybe, tam tikra gera bei naudinga daikto savybe. Maceina rašo:

Jeigu mirtis yra natūralus gyvybės rezultatas, jeigu kentėjimai yra signalai egzistencijai išlaikyti, jeigu klaida yra akstinas mokslo, o nuodėmė darovės pažangai, va-

dinasi visi šitie blogiai yra pozityvūs dalykai. Gryna stoka, kuria yra blogis, juk negali būti nei rezultatas, nei signalas, nei akstinas. O jeigu mes blogiui šia reikšme priskiriame, tuo pačiu suteikiame jam pozityvaus turinio ir padarome jį nebe blogiu. Ir tai yra neišvengiamas proto likimas (p. 216).

Maceina čia primena seną filosofinį tvirtinimą, kad blogio negalima nei pažinti, nei išreikšti, nes blogis, būdamas paprasta stoka, neturi jokio turinio. Ir todėl, kaip matėme, Jobas tikiai klausia: jam niekas neatsako ir atsakyti negali, nes jo klausimas žodinio atsakymo neturi.

Pagal Maceiną, nėra žodinio blogio problemos sprendimo; tačiau yra egzistencinis atsakymas blogio suajėjimui. Blogio ištiktas, žmogus gali apsispręsti ir veikti. Egzistenciniam blogio problemos sprendimui Maceina skiria tikiai kelias užuominas. Išsamiau, bent **Jobo dramoje**, jis nepasiskato. Cituojū:

Kai gyvenimo smūgių ištiktą mergaitę nušoka nuo tilto ir upę, ji blogio klausimą irgi išsprendžia. Kai mylimosios apvilta ir apgautas vyras apsielkia misionieriaus sutaną ir iškeliauja į Afriką, jis padaro taip lygiai griežtą sprendimą blogio atžvilgiu, kaip ir anoji mergaitė. Visi šie sprendimai yra egzistenciniai. Visi jie yra individualūs. Visi jie nepaprastai reikšmingi kiekvieno sprendėjo egzistencijai. Blogis tik šitai ir yra išsprendžiamas (p. 219).

Pagal Maceiną, paties Jobo egzistencinis sprendimas yra blogio iškelti. Savo apsisprendimu Jobas palieka savo sugriautą kasdienybę ir savo buvimą atstato

Antano Maceinos akademijoje šiu metų rugsėjo 20 dieną Chicagoje (iš kairės) Vytautas Skuodis, Lietuvos konsulas Valtovlas Kleiza, dr. Adolfas Damušis, Jadvyga Damušienė, akademijos paskaitininkas dr. Juozas Girmius, tėvas Jonas Borevičius, S.J., ir dr. Antanas Razma, akademijos rengimo komiteto pirmininkas.

Nuotrauka Jono Kuprio

Nuomonės ir pastabos

Netrafaretiniai prašymai

Smagu, kai galima pasidžiaugti kurio nors renginio ar minėjimo sėkme. Rugsėjo 20 dieną Chicagoje sukurta akademija filosofo Antano Maceinos atminimui pagerbti buvo turininga ir kultūringa. Kone penkis valandas trukusi popietė prasidėjo šiemet Vakarų Vokietijoje mirusio Maceinos intencijai skirtomis mišiomis, į kurias buvo įtraukti ir prasmingi Antano Jasmanto (Maceinos) eilėraščiai. Po trumpo pertraukos, kurios metu susirinkusieji pasivaikino Jaunimo

centro kavinėje, su Maceinos gyvenimu ir darbais supažindino filosofai Juozas Girmius bei Kęstutis Skrupskelis, o su jo eilėmis — poetas Kazys Bradūnas. Įvadinį žodį tarė rengimo komiteto pirmininkas dr. Antanas Razma, kuris į sceną pakvietė minėjime apsilankiusi, 7 metus Sovietų Sąjungoje kalintą žmogaus teisių gynėją Vytautą Skuodį. Meninę programą, atitinkančią renginio tematiką, pasigėrėtinai atliko pianistas Manigirdas Motekaitis ir fleitistė Asta Šepetytė. Bendras išpūdis buvo daugiau negu geras. Neišvengta mažų nesklandumų, pavyzdžiui, programa galėjo būti truputį trumpesnė, buvo galima labiau pabrėžti Maceinos filoso-

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.)

tikėtis, kad atvirumo eros paraštėje išsidiegs pagaliau ir Lietuvos spaudoje tos humaniško ir dvasinio kultūringumo vertybės, kurias ji iki šiol nuolat ir net su dideliu patosu deklamuoja? Ar ne šios vertybės saisto visus mus, kada žvelgiamė į kitų, ypač mūsų bendraamžių, artimųjų, kadangi lietuvių, pergyvenimus, kurie ir sudaro tautos istorinę patirtį, suausą su didele asmenine kancija? Ar jos nediktuoja, kad kito žmogaus skausmą, net ir to skausmo dabartinį tik atminimą, turime liesti atsargiai, su pagarba ir su užuojauta, o ne kaip Jobo draugai, griebdamiesi pasaulėžiūrinių argumentų? Tokių pergyvenimų liudijimo panaudojimas kaip įrankio bet kokiems visuomeniniams, kolektyviniams propagandiniams tikslams nužmogina mus pačius.

a. ir a.

finius raštus ir mažiau iškelti jo poeziją, bet tai teigiamai išpūdzio nepakeitė.

Tik viena, mažą pastabą. Mišijų maldose pasigedau kelių įprastinių, bet, gink Dieve, netrafaretinių prašymų: ištermės lietuviams, kalinamiems už žmogaus ir tautos teisių gynimą Sovietų Sąjungoje ir...laisvės Lietuvai. Nei viena, nei kita maldą nebūtų nepakenčiamai prailginusi mišias ar „sugadinsi maldų ritmą“ — teko nugirsti toki pasiteisinimą. O jei galvojame, kad visagirdinčiam ir visžinančiam Dievui nebereikia garsiai priminti, ko mes norime, tai galioja ir visiems kitiems prašymams bei maldoms. Be to, juk kunigai Katalikų Bažnyčiai niekada nepamiršta prašyti Dievo palaimos.

Eglė Juodvalkė

Poetinis žodis ir literatūriniai rūpesčiai

Judita Vaičiūnaitė
ir Vytautas Kubilius
Chicagoje

Penktadienio, rugsėjo 18 dienos, vakarą Jaunimo centro mažojoje salėje, Chicagoje, įvyko literatūros vakaras su svečiais iš okupuotos Lietuvos — poete Judita Vaičiūnaitė ir literatūros kritiku Vytautu Kubiliu. Gausiai susirinkusius pasveikino Liūtas Mockūnas, supažindindamas su vakaro programos eiga ir pakviestas dr. Violeta Kelertienė, Lituanistikos katedros Illinois universitete Chicagoje profesore, įvadiniam žodžiui apie iškilia Lietuvos poetę Juditą Vaičiūnaitę ir jos kūrybą. Dr. Kelertienė Juditą Vaičiūnaitę apibūdino kaip lyriškai einančią Salomėjos Nėries primintais keliais, pagarsėjusią ir už Lietuvos ribų, ypač Ukrainoje ir Latvijoje, kur ji turi ir pasekėjų iš jaunųjų poetų. Jos kūryba sudaro poeziją, pjeses, o taipgi poezija ir pjesės vaikams. Dr. Kelertienė chronologiškai eile pateikė Juditos Vaičiūnaitės išleistų knygų sąrašą, kurių yra tikrai daug. O jos poetinė braiža pirmiausia apibūrinėja kaip polinkį į urbanistinį peizažą. Lietuvių poezijoje šitai tematikai atsidėjusių poetų gretos dar ir šiandien tebėra retos. Ar Vaičiūnaitė atmeta gamtą? Ne visiškai. Nors jos poezijoje neberandama kaimo idealizavimo, tačiau joje gamta tebealsuoja — ji veikia kaip magnetofoninė muzika, kaip priemonė jausmų raiškiai. Pavyzdžiui, gelės yra poetės mėgtamiausias semantinis laukas. Tik gamta lieka antrame plane. Pirmajame jos kūrybos plane yra miestas. Tai jos natūrali aplinka. Kitos svarbios jos temos: žmogiški santykiai, švelni erotika, mitologija ir Lietuvos istorija.

Vytautas Kubilius

Judita Vaičiūnaitė

Algirdas Titus Antanaitis paskaitė dvi ištraukas iš Juditos Vaičiūnaitės išspausdintų biografinių nuotrupų. Tai du epizodai iš poetės praeities. Pirmasis sukasi apie jos tėvą — Petrograde pusbadžių gyvenusį studentą, vėliau Lietuvoje dėsinių universitetu, ir tėvo pirmąją žmoną — anglo inžinieriaus ir vokiečių dukterį, vėliau Amerikoje dirbusią juodų mergaičių mokyklą. Poetės pergyvenimo centre — šios gražios moters nuotrauka, kurią gaubia tos ankstyvosios, iširusios meilės paslaptis. Antrasis epizodas — poetės jaunystės iškarpas. Jai šešiolika, ji mokosi gimnazijoje, skambina pianinu, lanko Juozo Gruodžio studiją. Bet Laisvės alėja vaikščiodama ji jau tada dėsto žodžius: „Virš miesto nuobodaus, dulkėto! Iš kur toks tytras ir gražus dangus?“ Išorėje ji nedrasi ir šalta, o viduj liepsnoja. Rašo eilėraščius Eilėraščiai

lyg atstoja dienoraštį, kurio neveda. Baigia mokyklą, nusikerpa kasas, palieka Kauną visam laikui. Vilniuje įstoja į universitetą studijuoti lituanistikos. Dar lanko Tallat-Kelpšos muzikos mokyklą. O ja pabaigusi atranda, kad „niekada daugiau neatsiešiu prie pianino. Liks tik eilėraščiai, baltas popieriaus lapas...“ Ir tada sėdasi prie stalo. Išėjusi skaityti savo eilėraščius, poetė Judita Vaičiūnaitė klausytojams perteikė platų nuotaikų ir temų spektrą. Pirmajame kalbėjo apie prieškarinę suvartą mašiną ir motinos siltą prisilietimą. Toliau iš vaikystės išskyla bronziniai liūtai, saugojantys Karo muziejų Kaune. Niekas jų iš širdies neišims — „tėka vaikystės šviesa išdrakitytais bronziniais karčiais“. Eilėrašties „Katedra“ kalba apie baudžiauninkus, susitinkusius virš karališkų karstų, o apie patį katedrą, kaip išliekančią „baltumui, erdvei,

amžinybei“. Nuostabiai trapijai ir sugestvyviai nuskambėjo „Barkarolės“ — čia dainuojama apie vilnelę ir „mažytę Vilniaus Veneretą su popierine valtele“, kur „veša neužmirštuolės, kurios niekada nenubluks“. Kreipiamasi: „O valty, o viltys, o vėjai“ ir prašoma „praleist mano valtį pro arką“. Atsako „tik vilnys, tik vilnys“. Temą tęsė tolimesnės eilėrašties „Gedimino dukters“, kurioms sakoma: „laukinės ir kilnios, klaupkitės sutuoktuvėm koplyčioj, tik neužmirškite Vilniaus“. Ciklą „Trakai“ sudaro trys žiemos sonetai: čia karaimų „trys langai“, „pilies griuvėsiuose peri mėlynas balandis“, j nišą statomas žibintas, prieš akis skleidžiasi „pražydusi žibuoklė“ ir tikima, kad „per šimtmečius čia ežerynai roges vės“. Užsklandai „Senų fotografijų“ ciklas, kur žvelgiama į Žemaitę, Gabrielę Petkevičaitę-Jotą, Lazdynų Pelėdą ir

pabaigoje Šatrijos Ragana — pastaroji kalba iš fotografijos ir „ta kalba, lyg garsas iš vaikystės toli, įsakni“.

Dr. Bronius Vaškelis, Lituanistikos katedros Illinois universitete Chicagoje vedėjas, pristatė literatūros kritiką Vytautą Kubilių, nurodymas jo įnašą lietuvių literatūros mokslą. Jį sudaro plačios poezijos, poetinių stilių, lietuvių literatūros raidos ir jos sąsajų su pasauline literatūra studijos. Vytautas Kubilius yra parušęs ir atskirų poetų monografijų, iš kurių minėtinos Jurgio Baltrušaičio, Fausto Kiršos, Vytauto Mačernio. Yra parašęs studijų ir apie išeivius rašytojus. Dirba Lietuvos Mokslo akademijos Lietuvių kalbos ir literatūros institute. Doktoro disertaciją apie dvidešimtojo amžiaus lietuvių lyriką apgynė 1972 metais. Truko šešeri metai, kol Maskvoje jam buvo pripažintas daktaro laipsnis. Pokalbį su dr. Vytautu Kubiliu tema „Dabartinis persitvarkymas Sovietų Sąjungoje ir lietuvių literatūra: praeitis, dabartis ir lūkesčiai“ dr. Vaškelis pradėjo tiesmuku klausimu: kas per sutvėrimai yra viešumas ir persitvarkymas?

Vytautas Kubilius pasakė, kad tai labai sunkus klausimas, bet gal tiksliausia tai suprasti kaip priemonę, kuria pasinaudodamas Gorbaciovas siekia pertvarkyti ekonomiką, nuvalyti biurokratizmą ir sustingimą. Viešumo politika tam yra būdas. Kaip pavyzdį to, kas prieš penkerius metus nebūtų galėjęs būti, nurodė Komjaunimo tiesoje iškeltą epizodą, kur tardytojas apmušęs vaikina, ir tokiu veiksmu pasmerkiamą. Tai nauja atmosfera ir Lietuvos viešajame gyvenime. Ka jai reikiška literatūrai? Ja labai sėkmingai pasinaudojo rusų literatūros sferos — dabar spausdinami tokie kūriniai kaip Anatolio Rybakovo *Arbato vaikai* apie Kirovo nužudymą, kuri organizavo Stalinas, Aleksandro

Tvardovskio (mirusio prieš 10 metų) poema „Atminimas“, kurioje vaizduojami jo tėvai, vežami į Sibirą, Anos Achmatovos „Requiem“, Platonovo romanas su šurpiais artejančios kolektyvizacijos vaizdais, kitas veikalas apie ištremtąją vieną Kaukazo tautele. Rusų literatūroje jaučiama, kad reikalinga yra sukritikuoti moralškai konservatyvias jėgas, kurios laikosi už asmenybės kulto ir Stalino. O tai ir daro šie kūriniai.

Skaitant Lietuvos spaudą, krito akin, kad Rašytojų sąjungos plenumo šių metų balandžio mėnesio kalbėta apie senas žaizdas. Kokia dabar leidėjų ir kūrėjų padėtis Lietuvoje, klausė dr. Vaškelis.

Ją Vytautas Kubilius nušvietė, pažymėdamas, kad tame plenumo (kurio medžiaga buvo išspausdinta *Pergalėje*) buvo griežtai pasisakyta prieš mūsų literatūros klasikų kupiūravimą ideologiniais pagrindais. Jau 1955 metais šioji praktika buvo pasmerktą, bet vėl buvo grįžusi ir net į Lituanistikos seriją (leidžiamas lietuvių klasikų) buvo įsiskverbusi. Dabar bent Vagos leidykla sakė, kad toliau tai nebus toleruojama. Maironio 125 metų jubiliejus išvakarėse ruošiamoj jo raštų laidoj bus atstatyta jo eilėraščių originali tvarka, bus gražintos didžiosios raidės (pvz., „Ačiū Tau, Viešpatie“). Leidžiamiesi Vinco Mykoliaičio-Putino raštams (13 tomų) bus gražinta „Kelių ir krykelių“ eilėraščių tvarka, o ten kur pats autorius buvo vėliau pakeitęs savo religinius įvaizdžius kitais, bus atstatyti originalieji. *Altorių šešely* bus išleistas be kupiūrų. Numatoma spausdinti ir Vinco Kudirkos raštus — bent grožinius. Planuojama lietuviškų romanų serija (iš viso 40) — ją buvo norėta pradėti su Vinco Pietario *Algimantu*, ir todėl visas projektas buvo sustojęs. Dabar, atrodo, jis bus vykdomas. Numatoma leisti Sofijos Skamantaitės-Čiurlio-

nienės raštus — dėl jos nebaigto romano publikavimo iki šiol buvo problemų, jos taipgi, atrodo, yra nugalėtos.

Dr. Vaškelio paklaustas, ar yra naujų žadančių talentų, Vytautas Kubilius pripažino, kad buvo „stagnacijos periodas“. Rašytojai ieškojo neutralių scenų, leidosi į kosminę erdvę. Kino scenaristai rašė nusiūžurę ir anglų kalba romanus. Kubilius tai pavadino „eskapizmu“. Šitokio pobūdžio kūryboje nėra jokio konkretumo, jokių problemų, vengiama sprendimo. O tai literatūrai nulektrina ir literatūra silpnėja. Tačiau ji pati be postūmio iš visuomenės, be atmosferos pasikeitimo negali šios sunkybės įveikti. Dabar gal ir galės išsivaduoti. O dėl naujų talentų? Prozoje įdomiausi bandymai yra moterų rašytojų. Gal dėl to, kad joms ne tiek svarbūs karjeros klausimai, joms artimesnės egzistencinės problemos — kaip išauginti vaikus, kaip išsaugoti meilę, jos įstengia pasiekti didesnio reikšmingumo savo kūryboje, negu vyrai savo protingumu. Iš tokių naujų rašytojų suminėjo Ivauskaitę, parašiusią pjesę, kurios herojai yra narkomanai, Skabliauskaitę. Iš prozaistų nurodė, kad pirmą kartą mūsų literatūroje kalbama apie erotinį gyvenimą atvirai ir giliai — lietuvių literatūros mastu tai šviežias ir atviras tos žmogaus gyvenimo situacijos atskleidimas. Poezijoje šviežias naujas balsas yra Gintaro Patacko.

Toliau vystydami šią temą, dr. Vaškelis pažymėjo, kad išeivijoje nuomonė susidarė tik iš sunkiai gaunamos literatūros iš Lietuvos, todėl idomu būtų dr. Kubilius nuomonė apie lietuvių literatūros padėtį aplamai. Ar poezija tikrai yra stipriausias mūsų literatūros žanras? Taip, sakė Kubilius, jis laikosi tos nuomonės. Poezijoje sutelktas

(Nukelta į 4 psl.)

Ne tik linksmina, bet ir moko...

Pokalbis su Antro kaimo prievaizda Algirdu Titum Antanaičiu

— Visada smagu, atėjus rudenį, čekiškiams sugrįžti į Antrą kaimą. Ypač kad kiekvienais metais Jūsų teatras sugeba parodyti ką nors nauja ir šviežia, nuvesti dar kai kurias ligi šiol į Jūsų spektakrą nepatekusias gyvenimo kerteles — ar tai lietuviškam Marquette Parke, ar pasaulinės politikos sluoksniuose, ar už jūrių marių „realiai egzistuojančio“ socializmo varginamoje tėvynėje. Kuo žadate nustebinti žiūrovus šiemetiniuose Jūsų spektakliuose?

— Jeigu į šį klausimą atsakiau nuodugniau, tai nedaug beliktų ko klausyti. Iš tikrųjų Antro kaimo tikslas nėra žiūrovus kuo nors nustebinti, o tik juos nuvesti, pralinksminėti, suteikti jiems pramogą, tame procese kartais gal ji ir nustebinant neįprastais charakteriais keblėnėse situacijose, ar viena kita nesitikiama skica atomazga... Visa programa, žinoma, bus nauja, o taip pat, kaip pamatysite, gerokai skirtinga nuo ligi šiolinių ir savo forma, ir turiniu.

— Kaip ir anksčiau, daugiausia medžiagos pastatymams turbūt būsite paruošę Jūs pats. Iš kur sėmėtės šį kartą įkvėpimo? Kokius šaltinius ir tekstus naudojote? Kaip sekėsi šitas parengiamasis, o tačiau gal svarbiausias spektaklių ruošos darbas?

— Dalis šio klausimo lyg ir atsakyta pačiu pirmuoju jūsų teigimu. Jeigu reikėtų laukti įkvėpimo ar stipresnės pagalbos iš šalies, nė viena Antro kaimo programa nebūtų buvusi sudaryta. Idėjos šikams visada kaupiasi per ilgą laiką ir dūla kur nors papkėse; užrašų knygtelėse ar samonės labirintuose, kol iškyla paviršius, kokių nors išorinio impulso pažadintos. Taip ir šį kartą... Pradėjus, paruošiamasis darbas jau vykio, palyginus, gana sklandžiai, turint omenyje, kad repetavome per visą vasarą, taigi ne vien per didžiausius karščius, bet taip pat vienas ar kitam vaidintojui nuolat pradingstant atstogoms. Tačiau šiaip jokių pertraukų nebuvo.

— Ar bus šis metų programoje literatūrinių gabalų kaip, pavyzdžiui, praėjusiais metais Vinco Krėvės apsakymas „Išsibarė“ ir Kazio Binkio poema „Tamošius Bekepuris“? Ar daugiau bus šiuolaikinių aktualijų — tiek iš šios, tiek iš tos, ar iš abiejų pusių, o taip pat ir intymų vaizdėlių — jaunimo problemų, tėvų ir vaikų santykių raišmės? Ar bus „radijo — video“ programos „žinių ir pranešimų“ — publikos taip mėgiama skaidrėmis iliustruotų trumpų gabalėlių? Ar bus ir „slepstikų“?

— Visą naujosios programos antrąją dalį sudaro Marius Katiliškio paskutiniojo rinkinio paskutinio apsakymo „Kaip surandamos žmonės“ inscenizacija, kurią mes pavadinome „Lietuviai Vakaruose“. Beje, taja tema dailininkas Vincas Lukas sukūrė ir šių metų mūsų plakata. Apsakymą jau skaitė šiuo metu pavasari Jaunimo centre vienoje vakaronėje, Chicago publiką leidėjais supažindinant su knyga Išėjus negrįžti apie Marius Katiliškio gyvenimą ir kūrybą. Tai nuotaikinga ir nuotykinga poros šio krašto lietuvių ateivių istorija, kurią mes bandome daugiau vizualiai atspasakoti... Pirmoji dalis bus mūsiškiams vienetoj daugiau įprastinės formos, o išsikišs tuo, kad veik visą ją sudaro bendros tematikos ciklas „Kriminalinės istorijos“, užsibaigiantis keturių paveikslų detektyvine minijese „Žmogžudystė Lemonte 1956“, kurioje, kalbant sulietuvintais čionykščiais terminais, svarbesnis už „smogią eilutę“ („punch line“) yra atsakymas į klausimą „kas tai padarė?“ („who done it?“)...

Jaunimo problemos, tėvų ir

ANTRAS KAIMAS — 1987: Vida Gilvydienė, Romas Stakauskas, Eugenijus Butėnas, Algirdas Titus Antanaičis (prievaizda), Indrė Toliušytė, Edvardas Tuskenis ir Alida Vitaitė, pasirodę Laukinių vakarų užkariavimui, sudarantiems beveik pusę naujos programos, kuri vyks Playhouse salėje š.m. spalio 10, 11, 17, 18 ir 24 d.

Nuotrauka Larry Naples

vaikų santykiai, ar mūsiškio gyvenimo aktualijos atsispindės (tegu ir paviršutiniškai) tik pirmos dalies baiginiame vaizdelyje, parodyjaujančiame čionykštes televizijos programą... Nenorėdamas išduoti per daug tegul ir ne taip jau didelių „siurprizų“, kitas detales gal geriau nutylėsiu...

— Teko nugirsti, kad šiais metais bus kiek pasikeitęs Antro kaimo kolektyvo sudėtis. Tad kurių nuo seno taip pamėgtų mūsų aktorijų dabar pasigėsimė ir jų gailėsime, ir kodėl? Bet svarbiausia, supažindinkite su naujai įsijungusiais i kolektyvą aktoriais. Kas jie? Kuo jie išskirti ir ko iš jų galime laukti?

— Po paskutinio praėjusio sezono užbaigusio pasirodymo (kurio kaip tik ir buvo jau minėtas) naujosios programos sudėtyje įsijungė aktorius Marius Katiliškis (sutiktuvas) nuo praėjusio pavasario užsitarinautis „poilsio metus“ (jos pačios žodžiais tariant „sabbatical“), pagal šio krašto profesoriams įprastą terminą, reiškiantį ilgesnės atostogas poilsui ar moksliniam darbui medžiagos surinkimui) pasijungė ilgiausiai su Antru kaimu išdirbusi aktorė Jūratė Jakšytė-Landsfeldienė, o taip pat pasitraukė iš penkto sezono veteranas Arvydas Vaitkus, darbo valandoms pasikeitus, nebeįstengęs lankyti repetacijose. Mūsų laimei ir vėl pilnam laikui įsijungė sutiko vienintelis aktyvus Antro kaimo įkūrėjų grupės dalyvis Romas Stakauskas... Taip pat prisidėjo ir jauniausia kolektyvo narė jauna studentė Alida Vitaitė, kurios pirmo pasirodymo prieš publiką ir mes patys laukiame su didžiausiu nekantrumu, tvirtai tikėdami, kad jis bus sėkmingas... Smagu, kad branduolys išliko nepajudintas: ir mūsų seniūnė Vida Gilvydienė, ir ilgą laiką tas pareigas ejęs Eugenijus Butėnas, ir šešto sezono veteranė Indrė Toliušytė, ir sofomoro sunkiuosius metus sėkmingai išvežęs Edvardas Tuskenis.

— Kas talkina spektakliui muzika, dekoracijomis, bufatorija ir apšvietimu?

— Dekoracijų Antras kaimas niekada neturėjo. Dviems ar trimis pastatymams prieš keliolika metų sceną kiek ryškiau apšvietė dailininkas Vincas Lukas, pats tuomet vaidinęs. Pastaraisiais metais prie scenos sutarimo daugiausia dirbo ir tam darbui vadovavo Eugenijus Butėnas. Maždaug tas pats ir su bufatorija: tą patogų ir elegantišką ovalo formos, kiek antikvarinės išvaizdos staliuką (kuris, beje, kasmet vis daugiau kliba ir brūkška) iš kažkur parūpino 1969

metais mums talkininkavusi aktorė ir režisierė Dalia Juknevičiūtė-Mackuviene. Kiti maži apvalūs staliukai užsliko dar nuo senų gerų Arnoldo Giedraitio teatrinių kavinės laikų. Mūsų naudojamos kėdės yra skolinamos iš salės, o taburetės — nuo baro. Vieną kitą baldą, reikalingi esant, kuris nors atsivežam iš namų... Dar liūdnėsnę padėtį yra apšvietimo klausimas. Kadangi Playhouse įkūrėjas ir pirmasis savininkas pora metų teatru, jįsi auolat papildydavo scenos apšvietimo sistema, kuria ir mums leisdavo naudotis. Vienu metu, šalia kuklaus, bet pakankamai įvairaus ir spalvingo vidinio apšvietimo (flood lights) turėjom gal net tuziną pavienių individualiai kontroliuojamų išorinių prožektorių (spotlights). Dabar jau keletą metų turime tik dvi vidinio apšvietimo lempas ir tris atskirus išorinius prožektorius. Kadangi juose spalvos filtrų vaidinant pakeisti negalim, tai sudėtingesnių efektų išgauti šviesomis nėra įmanoma. Kiekvienu atveju turime tenkintis tuo, kas yra. Gal ir gerai, nes gastroliuodami randame ir daug praščiau apšviestas scenas, kuriose tenka skubiai orientuotis. Šį kartą, mūsų reguliariam apšvietėjui Jonui Kaunui išvykstant atostogų kaip tik tuo metu, šviesos ir garso efektus pasivaduodami tvarkys dailininkas Vincas Lukas ir ilgametis buvęs antrakaimietis Juozas Kapačinskis, dabar išsigilinęs į naujas tėvo pareigas... Vienas

šeštadieniais, o kitas — sekma-

dieniais... — Be čekaginių spektaklių šį rudenį taip pat keliate sparnus ir kitas lietuvių kolonijas, išsiilgusias sodraus lietuviško kaimo humoro. Papasakokite, kur vyksite ir ką ten mūsų tautiečiams parodysite.

— Tuoj po čekaginių spektaklių vyksime į Torontą, kur sekmaadienį, lapkričio 8 d. pasirodysim su pernykšte programa, ją šiek tiek pertvarkę ir keletą numerių pakeitę daugiau dėl sudėties ir vietos pasikeitimų. Dėl šios išvykos buvo susitarta dar šių metų pradžioje, todėl joje dalyvauja ir Jūratė, o Romas Stakauskas perims Arvydo roles. Alida, turėdama mažiausią vaidmenį, tvarkys ir šviesos bei garso efektus... Gaila, kad su ta pernykšte programa plačiau pažininti neteko, nors kiekvieną jos dalį atskirai statėm dar kelių čekaginių renginių programose.

— Kitais metais Antras kaimas švęs savo egzistencijos 25 metų sukaktį — Viešpatie, kaip mes visi senstame ir kaip laikas bėga! Rodos, tik anądien stebiu ir girdžiu Fidel Castro (Kazį Almeną), reikiantį „Cuba, sil Janki — no!“

Nors tai reikiu, kad ir kitais metais vėl su tais pačiais klausimais pas Jus skverbisimės, tačiau garantuotina, kad skaitytojai iki tada bus Jūsų išvalgas pamiršę, todėl pasakykite: kokia Antro kaimo nepavargimo ir nuolatinio atsijaunimo paslaptis?

— Sidabrinį jubiliejų iš tikrųjų jau ne kartą apšėkėjome ir ji at-

Jonas Gintaris

Eilėraščiai iš Lietuvos

TIESOS PERIPETIJOS

Nors ir sakyti kas, kad balta ten, kur juodžiausia iš tiesų, moki laikyti veidą šalta, beklaustant paistymų visų.

Talkon pakviets protą sveika, gebėk atskirti nuo pelu brandžiausius grūdus ir (taip reikia) nesusidėti su melu.

Juk šiandien melas turi kojas ir šimtą slibino galvų: nukirtus vieną, dešimt stojas — labai jau reikančių spalvų!

Neliaupsink tų galvų, bičiuli, (ir pirštų velniškai ilgų), net jei per šurmuli didžiulių netekum duonos ir... draugu.

Už dvasios vertę, vardą gera negaila bet kokios kėdės: vargu ar tau sėdėti dera, kur vien tik „angelai“ sėdės...

1985.V.14

VILTIS

Iš baltaskarių pamiškiu, iš vienišnių šerkšnotų Ristūnų sau pasiūkau — Jaunystėje balnotą.

Vilties žvaigždė šviesi šviesi, Jį regint suplevėna: Aš aplankysiu ilgesy Gimtinę savo seną.

Bejėgiai bus pūgų dnelai Sniegais užžerti keliai: Atrasiu — kurstomą tenai Žilos mamos — ugnelę...

1979.I.6

švesti galvojame kiek galėdami didingiau, nes tai gal ir bus jau paskutinė proga susiburti krūvon visai plačiai išsibarsčiusiai Antro kaimo šeimai. Su ja kontaktus pradėsim vėl megzti po šio sezono programos ir Toronto gastroliu. Apie „nepavargimą“ ar „atsijaunimą“ kalbėti vargu ar betinka daug ka priešingon pusėn nušėkėjus...

— Turbūt planuojate tą sukaktį paminėti Antram kaimui būdinga ekstravaganza, kaip ir dešimtmetį minint. Gal leistumėte nors porą plyšelių jau dabar pamatyti, kas tada dės Jūsų pastogėje ir ko jau dabar galime pradėti laukti?

— Vis dar neprarandu vilties scenoje, viename gabale parodyti sudėtingą ateivio („dypuko“)

gyvenimo odiseją, nuo pasitraukimo iš Lietuvos, stovyklinio laikotarpio iki įsikūrimo šiame krašte, šeimos sukūrimo, vaikų ir anūku... Tam ir panaudočiau visus dar nesibijančius angažuosius antrakaimiečius... Galvojame ir apie knygą, gausiai iliustruotą pastatymų nuotraukomis, programomis ir plakatais, kurios turinio didžiąją dalį sudarytų kiekvienos programos būdingiausių škiecų tekstai...

— Deidešimt penkerių metų su kakties slenkstyje, žvelgdami atgal į nueitą karjerą, ar galėtumėte pasakyti, kad padėjote humoro pagavai, nors ir labai palengva, vystyti mūsų visuomenėje? Pavyzdžiui, ar publika per tiek laiko darėsi vis priimlesnė Jūsų samojų markei? Ar leidžia šiandien Jums tai, ko anksčiau gal nenorėdavo leisti? Ar sekėsi auklėti rimtus, kultūringus mūsų išeiškos visuomenės narius ir dar aukštesnę kultūros pakopą — kur ne tik istengiami, bet ir mieliai juokiamasi iš savęs pačių?

— I pirmuosius šios grupės du klausimus atsakyčiau: — Manau, kad taip. I trečiąjį: — Jokių leidimų iš nieko niekada neprasėme ir nemanome prašyti... I visuomenės auklėtojus niekada nepretendavome, o juokėmės iš savęs pačių, nes nė vienas nesame laisvas nuo ydų, kurias pasiepiame... Humoro tradicijos lietuviams, ypač vyresniesiems, lyginant juos su šio krašto žmonėmis, dar vis labai trūksta, kas labai akivaizdu ir mūsų pastatymų recenzijose, ypač kada jas rašo konservatyvesnė... Iš savęs juoktis jiems dar labai sunku... — O Jūs patys, kokią tobulėjimo per tą laiką siektė savo kolektyvo narių vaidyboje, inscenizacijose, bendrų siekių realizavime?

— Žinoma, kad siekiame, bet tai jau daugiau individualios pastangos ir apie jų rezultatus kalbėti ar

Nemunas

Nuotrauka Vytauto Augustino

NUO SKARDŽIO

Nuo skardžio Nemunas matyti (Toks pilnas paslapčių), Pušynai dunkso, sustatyti Už nuosliauž stacių.

Subrido maudytis žiličiais Ties posūkiu antai, Kur žiogas pievoj traukia smičių — Net plyšoja laukai.

Po kojom upė kunkuliuoja — Verpetų prisukta. Staiga supjausto versmę kuoją Ties pat akmens kaktą.

Ir vėlėi sugrąžina rimti Pavasario diena.

Kažkur toli suskumba gimti Lietuviška daina.

1986.V.17

Jonas Gintaris yra Lietuvoje rašančio poeto slapyvardis. Jo pirmą eilėraščių rinkinį *Zodžiai nuo Nemuno* 1985 metais išleido Nemunas Publications, P.O. Box 1705, Stuart, Florida 34995. Jis gaunamas pas leidėjus ir „Drauge“. Kaina — 8 dol.

apie sėkmingumą spėlioti, bent šiuo metu iš mano pusės, būtų ir rizikinga, ir pretenzinga, nors savo nuomonę neabejotinai turiu... Reikia nepamiršti, kad beveik visų mūsų vaidintojų patys produktyviausi metai praleisti kolektyve yra tie patys, kurie daugiausia reikalauja iš individo karjeros ir kuriamos šeimos atžvilgiais. Iš Antro kaimo pasirodymų, deja, nė vienas duonos nevalgom...

— Nors tai gal ir netinka Antram kaimui, bet pokalbi norėtusi baigti labai rimtai. Praėjusių metų spektaklius Chicagoje recenzuodamas „Draugo“ priėdė Mykolas Drunga rašė, kad Antras kaimas ne tik linksmina, bet ir moko. Tai renesanso laikų visokių meno pasikirties apibūrinimas. Kad Jūs nus linksminatė, mes žinome ir be paaiškinimų, bet norėtusi iš Jūsų pačių patvirtinti: ko Jūs siekiate mus pamokyti?

— Neturiu po ranka tos recenzijos ir nežinau kokiame kontekste mūsų mėgiamiausias recenzentas taip pasakė, bet jeigu jis šitaip sakė, tai taip ir yra... O mums geriau derėtų atsakyti televizijos programa imituojančio skico veikėjos Malvinos Gaigalaitės žodžiais: „Kur šiandien stovėtu šio krašto jaunimas, jeigu ne „Meilės sankabis“? Žinoma, ir senimas nemažiau jam skolingas... Ir aš pati viską iš „Meilės sankabis“ išmokau... Ir apie meilę, ir apie seksologiją...“

— Antro kaimo prievaizdai Algirdui Titui Antanaičiui dekoruoti už pokalbį. Antro kaimo šiuo metų rudens sezono spektakliai vyks įprastinėje Playhouse salėje šeštadieniais — spalio 10, spalio 17 ir spalio 24 (pradžia 8 v.v.), o taip pat sekmadieniais — spalio 11 ir spalio 18 (pradžia 6 v.v.). Bilietai į visus spektaklius gaunami Vaznelių parduotuvėje (Gifts International). (Koresp.)

Algimanto Kežio nuotrauka. Piešinys ant namo sienos Zueriche, Šveicarijoje, 1987. (Iš rengiamos Lietuvių fotografų išvijoje metinės parodos Čiurlonio galerijoje, Lietuvių meno centro, Chicagoje. Paroda bus atidaryta penktadienį, spalio 23 d., 7:30 v.v., ir vyks iki lapkričio 1 d. Paroda rengia Budio vardo Lietuvių foto archyvas.)

Fotografas rudenį

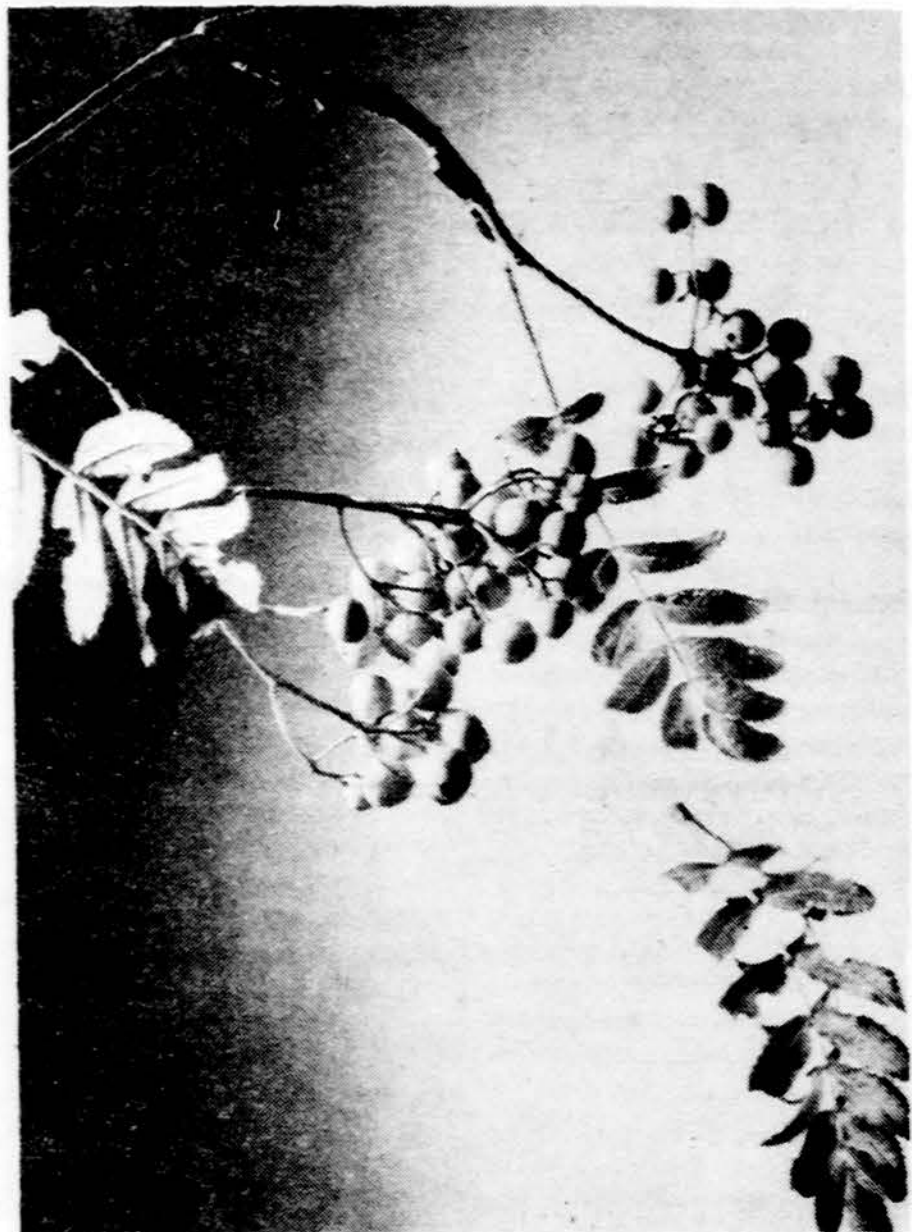
KAZYS DAUGELA

Ant saulės vel nuo mūsų atstodama
ritas
Irgi, palikusi mus, greitai vakarop
nusileidžia.
Vei, kasdien daugiau ji mums savo
spindulį slepia;
O šėšėliai vis ilgn kasdien išsitiesia.
Is Donelaičio „Metu“.

Donelaitis savo „Rudenio gėrybėse“ puikiai nurodo sąlygas, kuriose fotografas ieško rudeninių temų: „saulė vel nuo mūsų atstodama ritas“ ir „šėšėliai vis ilgn kasdien išsitiesia“. Dažnai metų sezonų pasikeitimus miesto gyventojas — fotografas nepastebi. Nuo gamtos izoliuotas mūro sienomis, dirbtiniu vėsinimu ir asfalto danga, jis nepamato žemėjančio saulės pusracio danguje ir ilgejančių šėšėlių žemėje.

Kai rudens gamtovaizdžio žalumai pradeda iš leto apmirti, atsiranda spalvos žemėje, krūmuose ir medžuose. Dangus sužeri rausvumu, kurio vasarą nematome. Tarp tamsios medžių žalumos pūstelėja šalnos vėjas ir, lyg dailininko teptuku nuspalvinti, išlenda pirmieji įvairiaspalviai lapai. Tokie smulkūs, gelsvi ant beržo, didesni — maišyti spalvų ant klevų ir dideli, raudonai rudi ant azuolo. Mirguliuoja tarp medžių sutūpę krūmai, o „goldenrod“ žiedas blizga auksu. Laukuose bresta derlius. Lietuvoje iš rasotos pamšikės grįžta su pilnais krepšiais grybautojai, o čia, kažkur labai aukštai, klega kanadiškos žąsys rikiuotės plasnamos į pietus. Ramus ryto rūkas, išgarintas žemos saulės spindulių, sugrįžta neprašytas vakare.

Rudens nuotrauka gali būti graži savo paprastumu. Tema, prie kurios reikia pridėti ilgą paaiškinimą, nepadaeda nei fotografui, nei žiūrovui. Nuspausdinus aparatą mygtuka fotografas turi parodyti ne tik suprantama aplinkos realybę, bet ir tos realybės

Rudeninis šermukšnis

Nuotrauka Kazio Daugelos

savąja interpretacija. Techniškai terminais kalbant, nuotraukoje, o ypač gamtovaizdyje, perspektyva ir giluma gaunama padarant objektus priešakiniam fone, viduriniame ir tolumoje. Ilgi rudeniniai šėšėliai, nusidriekia nuo objekto į aparatą, padeda priešakinio fono kompoziciniams išdėstymui. Tie šėšėliai gaunami fotografuojant (apsaugojus objektą prieš šviesą. Spalvotus saulėlydžius virš vandens galima fotografuoti aparatą nustačius tiesiog prieš saulę. Tokiose nuotraukose šviesa ir spalvos sklin-

da dangumi ir vandeniu iki priešakinio fono.

Geros rudeninės nuotraukos gali būti ir baltos-juodos. Tik be spalvų motyvas skirsis nuo spalvoto: šviesa ir šėšėliai viename variante ir spalvos kitame gali pakeisti nuotraukos dėmesio centrą. Ryškios spalvos prašosi spalvoto filmo, o fotografų mėgiamas voratinklis, blizgantis rastos lašų nukarintas, meistriškai atrodo baltam-juodam patalpinime.

Gamta apie mus yra neišsemiamas temų šaltinis. Prancūzų

Lituanistikos instituto suvažiavimas

Lituanistikos instituto suvažiavimas vyks šių metų spalio 10-11 d. Bostone, Lietuvių piliečių klube, 368 West Broadway, South Boston, Massachusetts. Pagrindinė suvažiavimo paskaitų tema — Lietuva pokario okupacijoje. Suvažiavimo darbotvarkė yra ši:

Šeštadienis, spalio 10 d.

9 - 10 v.r. — registracija.

10 - 10:30 v.r. — atidaromasis posėdis.

10:30 - 12 v.r. — paskaitos: Antanas Girnius, „Geodezija, kartografija ir fotografija okupuotoje Lietuvoje“ ir Benediktas Mačiūka, „Socialinės-ekonominės struktūros raida ir pasekmės postalininiu laikotarpiu“.

12:15 v. p.p. — pietūs.

1:45 - 3 v. p.p. — paskaitos: Violeta Kelertienė, „Sąlygiškumo meninės formos: Vidmantės Jasukaitytės Stebuklinga patvorių žolė“ ir Ilona Gražytė-Maziliauskienė, „Broniaus Radzevičiaus Priešaušrio vieškelio herojaus moralinės vertybės“.

3:15 - 5 v. p.p. — paskaitos: Bronius Vaskelis, „Laikas ir žmogus: romano raida Lietuvoje“ ir Stasys Goštautas, „Mikalojaus Konstantino Čiurlionio receptija Lietuvoje“.

6:30 - 7 v. v. — vakarienė. 7 v. v. — Rimvydo Šilbajorio paskaita „Laikas, tėvynė ir istorija iš Kukučio perspektyvos“.

Sekmadienis, spalio 11 d. 10:15 - 11 v. r. — Mišios Šv. Petro bažnyčioje.

skulptorius Auguste Rodin yra pasakęs: „Su gamta galima susitikti per mažą pasivaikščiojimą, kur maži pievų takeliai yra vieškeliai į rojų“.

Dienos trumpėja. Nutildžius kelias televizijos programas atsiranda laisvės laikas, peržiūrėjus įvokius sudėtus negatyvus, atskirti artėjantį metinę Lietuvos fotografų parodai rodytinus šedevrus.

11:30 - 1 v. p.p. — pietūs.

1 - 2:15 v. p.p. — paskaitos: Tomas Remeikis, „Išėjimai ir Lietuva: Pasaulio Lietuvių Bendruomenės anketos duomenys“ ir Jurgis Gimbutas, „Namotyra Lietuvoje nuo 1974 metų“.

3 v. p.p. — Vytenio Vasyliūno vargonų muzikos koncertas.

Lituanistikos instituto suvažiavimo organizacinio komiteto pirmininkas yra Brutenis L. Veitas, 41 Fox Hill Lane, Milton, Massachusetts 02186, tel. 617-698-1990. Dėl nakvynės viešbučiuose prašoma skambinti: 1-800-258-1980 (Suisse Chalet, 900 Morrissey Boulevard, off S.E. Expressway, Boston - Dorchester) arba 617-848-0600 (Sheraton Tara Hotel, 37 Forbes Road, Braintree, Massachusetts 02184). Lituanistikos instituto suvažiavimas yra atviras visai lietuvių visuomenei ir visus galinčius jame dalyvauti kviečia Lituanistikos instituto pirmininkas, Lituanistikos katedros Illinois universitete Chicagoje vedėjas, prof. dr. Bronius Vaskelis.

Tomas Venclova skaito savo poeziją. Nuotrauka Vytauto Mazelio

Tomui Venclovai, kuris šiuo metu dėsto Yale universiteto rusų literatūros ir lietuvių kalbos fakultete, kaip žinome, buvo atimta sovietinė pilietybė už jo disidentinę veiklą. Gindamas lietuvių kultūrą, kurią sovietinis režimas spaudžia ir cenzūruoja, Venclova kartu su Juriu Orlovu, Aleksandru Ginzburgu ir Anatolijum Ščaranskiu 1976 metais įsteigė Lietuvių Helsinkio grupę. Šios grupės lietuvių tautinės organizacijos šaka rūpinasi asmeninių teisių apsaugojimu, specifiskai Lietuvių piliečių, siekiančių išlaikyti lietuvių kultūrą ir kalbą.

Tomas Venclova yra Pasternako, T. S. Elioto, Chlebnikovo ir Alfred Jarry bei kitų rašytojų kūrybos vertėjas ir lietuvių kalba. Savo paties poezijos pirmąjį rinkinį išleido 1972 metais. Atvykęs į JAV išleido dar du eilėraščių rinkinius, esė knygą bei išspausdino nemažai straipsnių. Jis rašo žurnaluose: Poetry (Chicago), Encounter, World Literature Today, New Leader ir The New York Review of Books. Recenzuoja knygas The New York Times Book Review.

Tomas Venclova yra gavęs stipendijas iš New York Institute for the Humanities (1981-1984) ir Kennan Institute for Advanced Russian Studies (1981). Jis priklauso tarptautiniam PEN klubui ir yra PEN egzilių centro narys. Taip pat dalyvauja įvairių žurnalų redakcinėse komisijose: Forum Balticum (Stockholmas), Sintaksis (Paryžius), Zeszyty Literackie (Paryžius), Metmenų ir Akiračių (Chicago).

Karl Sandburg Literary Arts pokylis, skirtas lietuvių, yra Friends of the Chicago Public Library metinis renginys. Šiais metais pokylis įvyks spalio 10 dieną Preston Bradley Hall, Chicago Public Library Cultural Center, 78 East Washington, Chicago miesto centre. Informaciją galima gauti skambinant Friends of the Library tel. (312) 269-2922.

„Freedom to Read“ žymuo Tomui Venclovai

Tomui Venclovai, kaip Lietuvos disidentui, bus įteiktas šiemetinis „Freedom to Read“ žymuo per devintąjį metinį Carl Sandburg Literary Arts pokylį. „Freedom to Read“ žymeniu kiekvienais metais pageriamas asmuo, kurio įsipareigojimas intelektualinės laisvės sąvokai reikšmingai yra paskatinęs kovą prieš cenzūrą, ar tai būtų veikla, ar žodiniiais pareiškimais ar parama, pasakė žymenų komisijos pirmininkas Gerald Nemanic, anglų literatūros profesorius Northeastern universitete ir National Public Radio programos „Book Gallery“ vedėjas.

Poetinis žodis ir literatūriniai rūpesčiai

(Atkelta iš 2 psl.)

visas mūsų kalbos gražumas, jos vitalinė jėga. Nors Vincas Mykolas Putinas galbūt ir buvo teisingas, teigdamas, jog mes neišgudeme epinių mastymo tradicijų ir todėl mūsų proza menkesnė. Kuo išsiskiria mūsų poezija, lyginant ją su kitų tautų? Ji yra išlaikiusi idealumo pajutimą, sugeba sutaurinti patirtį, perkelti ją į aukštesnes prasmes. Tuo pačiu metu nepavirsta į prozą. Viena priežastis tam būtų mūsų poezijos romantinis paveldėjimas, išaugotas pakilimo jausmas, kuris kitų tautų poezijose pokario metais gerokai išnykęs. Latvų poezija stipri, bet ir latviai, ir ukrainiečiai su pavydu žvelgia į mūsų poeziją. Antra mūsų poezijos stiprybės priežastis būtų jos išlaikyta orientacija į modernizmą. Lietuvių poezijoje 1960-1970 dešimtmėčiai turi turėjo pirmąjį vaidmenį. Tačiau reikia pažymėti, kad latviai sistemingai vertia kitų kalbų poeziją į savo kalbą, tuo turtindami savosios poezinės išraiškos pasaulį. Tuo tarpu iš mūsų poetų retas kuris moka kitas kalbas — ir pasaulinės poezijos vertimų labai stokojame, pavyzdžiui, visiškai nėra iš japonų ar kinų kalbos.

Dr. Vaskelis buvo linkęs suabejoti dėl poezijos primavimo mūsų literatūroje. Pabrėžė, jog Nepriklausomybės laikais drama buvo nebologesnė už poeziją. O kaip dabar? Dr. Kubilius nuomone, čia gretintume ne vienodus laikotarpius. Drama yra susijusi su laiku, o kiekvienas laikotarpis turi savo logiką. Dabartinis mūsų dramų silpnumas pareina nuo to, kad šis laikas neturi savo kalbos, neturi visuomeninių

ekipažų. Bet šalia Vinco Krėvės ir Juozo Grušo iš naujų dramų kūrėjų galima būtų statyti Kazį Sają, kuris iškelia šiuolaikinės buities vaizdus. Taipgi Justina Marcinkevičiu būtų galima laikyti Balio Sruogos poetinės dramų tęsėjų. Jis sprendžia klausimus, rūpinus visiems lietuviams. Ir Lietuvos jaunimas apie Lietuvos istoriją sužino ne tiek iš vadovėlių, kiek iš Marcinkevičiaus dramų. Dr. Vaskelis spėliojo, ar išryškėtų skirtumai tarp mūsų dramaturgų, jei atsižvelgtume, kurių dramų yra statomos kitų kraštų teatre. Dr. Kubilius atsakė, jog Krėvės ir Sruogos dramų užsienyje nestatoma, tik Lietuvoje. Sajos, Grušo, Šaltenio veikalai statomi kitur — pavyzdžiui, Rytų Vokietijoje, Vengrijoje. Samulevičiaus drama buvo perteikta per Suomijos radiją. Marcinkevičiaus „Mindaugas“ išpūdingiausiai pastatytas buvo Rygos teatre.

Pereidamas nuo dramų prie romano, dr. Vaskelis pažymėjo, jog gausiausias kūryba žanras lietuvių literatūroje šiuo metu yra romanas. Mykolas Sluckis yra teigęs, jog lietuvių romanas pasiekęs europinį lygį. Kiti balsai tam priešinosi. Kokia, dr. Kubilius nuomone, būtų mūsų romano vertė ir lygis? Dėl romano, sako Kubilius, Lietuvoje jau yra buvusios kelios diskusijos, bet išvadų kaip ir nėra. Gal todėl, kad romanas yra labiausiai besikeičiantis literatūrinis žanras. Romanas yra lyg savotiška parlamentinė diskusija — veikėjai išdėsto nuomones, ginčijasi. Sako tai, ko autorius negali sakyti savo vardu. Romanas kaip tam tikras epochos metraštinis atlieka savo funkciją, pavyzdžiui,

Jono Avyžiaus *Degimai ar Chameleono spalvos*. Tačiau jei i romane žvelgsime kaip estetini kūrinį, kaip pastovių vertybių lauką, kuriame norime pabūti, tada nusivylimas dabartiniu romanu didėja, kadangi čia jam keliama labai dideli reikalavimai. Reikia atsiminti, kad visada ir visur romanu tėra buvę labai maži išliekančiai. Iš tokių, kurie Lietuvoje privertė atkreipti dėmesį, buvo Broniaus Radzevičiaus *Priešaušrio vieškeliai*. Jis stebino dvasios grynumu, taurumu, kurį autorius sugebėjo išlaikyti. Tai vienas gražiausių prozinės stiliistikos kūrinių visojo mūsų literatūros. Tuo tarpu dažnas dabartinis romanas yra parašytas protokoliniu stiliumi.

Kalbant apie romanų tematiką, dr. Vaskelis paklausė, kaip traktuojamos Sovietų Sąjungos visuomeninės problemos, kurių viena didžiųjų yra, pavyzdžiui, alkoholizmas. Čia dr. Kubilius nurodė Granausko romaną *Gyvenimas po klevu*, išspausdintą *Per galę*, kaip vieną geriausių lietuvių literatūroje šiuo metu yra romanas. Mykolas Sluckis yra teigęs, jog lietuvių romanas pasiekęs europinį lygį. Kiti balsai tam priešinosi. Kokia, dr. Kubilius nuomone, būtų mūsų romano vertė ir lygis? Dėl romano, sako Kubilius, Lietuvoje jau yra buvusios kelios diskusijos, bet išvadų kaip ir nėra. Gal todėl, kad romanas yra labiausiai besikeičiantis literatūrinis žanras. Romanas yra lyg savotiška parlamentinė diskusija — veikėjai išdėsto nuomones, ginčijasi. Sako tai, ko autorius negali sakyti savo vardu. Romanas kaip tam tikras epochos metraštinis atlieka savo funkciją, pavyzdžiui,

Kitas dr. Vaskelio nurodytas tematinis laukas buvo ekologinių

problemų atspindėjimas literatūroje. Kaip į tai žiūri dr. Kubilius? Atsakydamas jis pabrėžė ligšiolinį lietuvių požiūrį į gamtą, kaip į amžiną. Joje gyvybės grėsmės, išnykimo metafora. Gamtą pergyvename kaip išnykiančią ir ji nebėra paguodos šaltinis kaip anksčiau. Šis lūžis atspindi mūsų literatūroje, ypač jaunųjų poezijoje.

Pasibaigus pokalbiui tarp dr. Kubiliaus ir dr. Vaskelio, buvo kviečiama į diskusijas įsijungti auditorija. Čia buvo keliama išvada, kad mūsų literatūroje, kaip ir amžinai, i kūrinių Vytautas Kubilius stengėsi išsamiai atsakyti. Algis Regis pažymėjo, kad išsivijęs lietuvių gal keistai nutiekia, savotiškai gal net sukurti, kai literatūra ir menas ištisus puslapius, pradedant pirmuoju, skiria ne literatūrai ir menui, o išsiviję „dėmas-kavimui“ kaip nacių kolaborantų, žydų naikintojų, dargi jungiant mūsų vykusius. Jeigu Gorbačiovas yra pradėjęs atsinaujinimo erą, norėtumė žinoti, kodėl šitai daroma? Ar atsinaujinimas ir persitvarkymas neturėtų reikšti, kad mes, lietuviai, ir čia, ir ten galėtume ta naują atmosferą pasinaudoti istorinės tiesos ir jos šviesos mūsų santykių labui? Dr. Kubilius buvo nuomones, kad konfliktinė situacija neišnyks tarp Lietuvos ir išsivijęs išsivijęs rašytojų raštų leidimas

— Antano Gustaičio, Jono Aisčio ir kitų. Paminėjo, kad Marius Katiliškio *Miškais ateina ruduo* yra filmuojamas Lietuvos televizijos serialu. Turėtumėm bandyti, sakė jis, tęsti išsivijęs kultūrinį pasiekimų perėjimą į Lietuvą. Ta linkme einama. Dabar kaip tik ruošiamos lietuvių literatūros istorijoje bus skyrius apie išsivijęs rašytojus, ko anksčiau nebūtų buvę.

Vytautas Zalatorius, atkreipęs dėmesį, kad rusai naudojami nauja padėtim Sovietų Sąjungoje, pavyzdžiui, spausdindami ligi šiol draustus kūrinius, paklausė, kaip sekasi šiuo atžvilgiu lietuviams? Kodėl jie, atrodo, ne tokie greitai kaip kitos tautos? Dr. Kubilius nurodė į tam tikrą nacionalinių kalbų problemą Sovietų Sąjungoje. Apie ekologines problemas drasiai šiuo metu kalba visų tautų rašytojai — pvz., Sibiro upių tekėms pakreipimui ir pietus sustabdę rašytojai. Atskiros tautos kelia savo rūpesčius — neseniai estai iškėlė klausimą, kodėl negalima siųsti estiškių knygų užsienį kaip anksčiau, motyvuodami, kad muitai sustabdo geriausią galimą propagandą. Iš kūrinių Lietuvoje kol kas tik Jono Mikelskio romanas *Juodųjų eglių šalis* buvo dabar išspausdintas, 15 metų išgulėjęs rankraštyje.

Kestutis Skrupskelis nurodė, kad amerikietiškom akim žiūrint labai keista, kad mūsų rašytojai yra taip organizuoti, apjungti rašytojų sąjungos, kuri šaukia plenumus, skelbia direktyvas. Ar galima tikėtis, kad padėtis pasikeis, bus atleisti organizaciniai varžtai ir rašytojas galės rašyti ramybeje, paliktas vienas sau? Dr. Kubilius, nors sutikdamas, kad tikras kūrinys, pvz., Radzevičiaus romanas ar didesnė dalis poetinės kūrybos, turi teisę į vidinę autonomiją, nebuvo

linkęs leisti rašytojui pasitraukti iš visuomenės. Turbūt čia atsirandamas ir marksistinė estetika, jis pabrėžė, kad lietuvių literatūros sąlytis su gyvenama visuomene situacija negali išnykti. Tas sąlytis, aišku, gali būti konfliktiškas, bet visiškai nutrukti negali — kitaip literatūra nevaidintų to vaidmens žmonių visuomenėje, kuris jai pridera.

Antanas Juodvalkis teiravosi, kas nulemia kūrinių spausdinimą Lietuvoje — ar veda derybas rašytojai, ar sprendžia leidyklos? Atsakyta, jog visiškai šeimninkas yra leidykla. Per metus leidykla turi 60 rankraščių, o išspausdinti tegali 3 ar 4 veikalus. Todėl yra nepaprastai didelė konkurencija, ypač tarp naujų autorių, dėl veikalų išleidimo. (Šita informacija kai kuriuos klausytojus veikė pritrenkiančiai — Vakarų šalyse bet kam ir bet kada išleisti savo knygą tereikia... pinigų. Nei popieriaus, nei spausdintuvų netruksta, nei apibūdinti iš niekur nereikia išsiriupinti. O kaip gali klestėti mažo krašto, kaip mūsų Lietuvos, kultūra, kai iš 60 naujų parašytų kūrinių — kurių tarpe yra pradedančių rašytojų ne tik rašalu, bet ir krauju sukurti vaizduotės dirbiniai, i kuriuos jie sudeję savo pačių ir savo žmonių ateities lūkestis ir viltis — dienos šviesa tegali išvysti trys ar keturi?)

Arūnas Liulevičius klausė, ar dabar nebūtų geras metas tęsti ir toliau lietuvių kalbos gryninimo procesą, kurį pradėjome prieš daugelį metų, apvalant ją nuo tokių terminų kaip „nacija“, „nacionalistinis“, „buržuaziniai nacionalistai“, „prieškario laikotarpis“ ir grąžinant į visuotinę kalbinę apyvartą tokius žodžius kaip „tauta“, „tautinis“, „Nepriklausomybė“ ir panašiai. Dr. Kubilius sakė, kad dažnai jam yra tekę girdėti priekaištų dėl

anglicizmų ir dėl gausaus tarptautinių žodžių vartojimo mūsų kalboje. Kai kurie terminai yra tradiciniai, kai kurie yra sustingę stampai. Iš jų nelengva išsivaduoti. Tačiau lietuvių kalba gyva ir kol yra kūrybingo mastymo, tol ji ir toliau vystysis. Šiaip literatūrinė lietuvių kalba yra gera, ypač vertimų iš kitų kalbų.

Kaip tik dėl vertimų kalbos Jonas Dainauskas iškėlė, kad jo skaitytų vertimų tekstų iš lotynų ir vokiečių lietuvių kalba buvo prasta. Dr. Kubilius užtikrino, kad dėl vertimų kokybės nuolat sielojamasi ir kad čia minimi Kojalavičiaus veikalas bei Vydūno raštai, kurie dar neišleisti, yra toliau leidyklos redaguojami ir jų kalba tobulinama. Juozas Končius norėjo žinoti, ar dabartinis metu bus peržiūrėti ir Lietuvos mokyklų vadovėliai — ar bus į juos įtraukti ir išsivijęs rašytojų kūrybos pavyzdžiai? Dr. Kubilius priminė, kad lietuvių poezijos antologijoje išsivijęs poetai jau yra įtraukti. Jam neteko girdėti, kad jie patektų į mokyklinius vadovėlius, bet reikia atsiminti, kaip ribota tegali būti vadovėlių atranka — i juos nepatenka ir daug tenykščių rašytojų. Šiuo metu didysis rūpestis yra įtraukti išsivijęs rašytojus i ruošiamą lietuvių literatūros istoriją.

Dėl vėlaus laiko čia teko baigti formalų vakaro pokalbį. Liūtai Mockūnui padėkojus Juditai Vaičiūnaiti ir Vytautui Kubiliui bei susirinkusiems, dar gerą valandėlę čikagiskiai lietuvių maloniai bendravo su svečiais. Juditą Vaičiūnaitę apspito rašytojai, o su Vytautu Kubiliu tęsė diskusijas daugelis jo pašnekovų. Gyvas lietuviškas kūrybinis žodis, šį vakarą buvo apsiatus ir gyvu, bet viltingu bendru lietuvišku rūpestiu.

(a. II.)